
Stavanger 26.-28. september 2008 | **Tou Scene**

Steffens|Wergeland-konferanse

Interkulturelle perspektiver på Steffens og Wergeland

HENRIK – HE(I)NRICH – HENRIK.

Interkulturelle perspektiver på Steffens og Wergeland

Universitetet i Stavanger vil sette søkelyset på poeten Henrik Steffens og hans liv og virke. Steffens regnes som den som brakte romantikken til Norden. Henrik Wergeland kalte prologen til sitt visjonære verdensdikt *Skabelsen, Mennesket og Messias* (1830) for «Til Henrich Steffens». Det var især den unge Steffens som Wergeland var inspirert av. Konferansen tar opp i hvilken grad tenkningen til Steffens hadde innflytelse på Wergelands diktning.

Trolig er Henrik (He(i)nrich) Steffens den minst kjente av de norske kulturpersonlighetene som har hatt stor innflytelse på både det norske, det danske og det tyske åndslivet. Født i Stavanger i 1773 levde han det meste av livet i Tyskland etter noen mellomopphold i Danmark. Flere ganger besøkte han Norge i sammenheng med forskningsreiser, og den norske naturen gjorde et utslettelig inntrykk på ham. Derfor er det ikke overraskende at han oppfattet seg selv som norsk selv om han til slutt ble rektor ved Humboldt-Universitetet i Berlin.

Steffens' samtid var en av de mest spennende brytningstidene i europeisk historie. Han fikk oppleve den franske revolusjonen, Napoleonskrigene og den gryende industrielle revolusjonen. Dessuten kom han i kontakt med – og var selv del av – de idéhistoriske strømningene som har fått størst betydning i hvert av de respektive landene. I overgangen mellom det 18. og det 19. århundret kunne man i Tyskland observere en spenningsfylt kulturhistorisk situasjon som savner sidestykke. I nabobyene Jena og Weimar vokser nesten samtidig den tyske klassisismen, med Goethe og Schiller i spissen, og den tyske romantikken frem. Steffens hadde nær tilknytning til den romantiske, spekulative tenkningen som han seinere brakte til Danmark, der han blant annet inspirerte Adam Oehlenschläger. Men også i Norge satte han sterke spor, og Henrik Wergeland dedikerte sitt store dikt *Skabelsen, Mennesket og Messias* (1830) nettopp til Steffens.

På grunn av den store betydningen som Steffens hadde i sin samtid, ønsker Universitetet i Stavanger å løfte ham frem for å drøfte hans virke i et videre perspektiv. Målsetningen er å fremme bevisstheten

om hans liv og verk i den allmennkulturelle offentligheten. Selv om han i dag er så godt som glemt, reiser hans biografi og verk mange spørsmål som har relevans for vår tid. Hans liv utspilte seg i møtet mellom forskjellige kulturer og nasjoner og er slik sett utpreget moderne.

For å oppnå en hensiktsmessig bredde vil konferansen også ta Henrik Wergelands omfattende virksomhet i betraktning. For det første står Wergeland i gjeld til Steffens, og for det andre feires det 200-årsjubileum for Wergelands fødsel nettopp i 2008. Den vitenskapelige drøftingen av det romantiske geniet Wergeland har i stor grad fokusert på hans nasjonale storhet og selvstendighet. Her vil vi i større grad legge vekt på universalgeniet Wergelands kontakt med europeiske strømninger av litterær og idéhistorisk art. Både Steffens og Wergeland skal belyses ved hjelp av et komparativt og interkulturelt blikk. Med samme grep belyses på den ene siden et samlet forfatterskap og på den andre siden deler av et nasjonalt monument som fortsatt ligger i mørket.

Konferansen har dermed en klart definert internasjonal og interkulturell målsetning. Henrik Steffens og Henrik Wergeland skal belyses fra ulike kulturelle innfallsvinkler, nasjonalt så vel som faglig. Wergelands åpne blikk mot andre kulturer – mest kjent gjennom hans kamp mot den norske Grunnlovens 'jødeparagraf' – brytes tilsynelatende mot Steffens' mer innadvendte romantiske horisont. Denne konflikten mellom ulike romantiske horisonter skal drøftes i et historisk perspektiv. Samtidig skal konstellasjonen av de to romantikerne fungere som et prisme for utfordringene i vår egen tid. Dette er særlig relevant i Mangfoldsåret 2008.

PROGRAM

Steffens|Wergeland-konferanse | Stavanger 26.-28. september 2008

Tou scene (Lervigsveien 22 – inng. Kvitøysgt.)

FREDAG, 26.9.2008

17.15-18.00: TROND BERG ERIKSEN (UiO)

Universitetstanken hos Steffens

Rundt 1800 var det høysesong for universitetsutopier i det tyske språkområdet. Statsuniversitetene i Göttingen og Halle var nytteorienterte og moderne. Berlin skulle opprettes (1810). Kant, Schelling, Schleiermacher, Fichte og Humboldt kastet seg inn i debatten. Henrich Steffens satt allerede i Halle og ville til Berlin. Han gav sitt besyv med. Hans universitetsskrift var også en jobbsøknad. Og skuffelsen var stor da han i første omgang fikk nei. Mitt spørsmål er: Hvor hører hans universitetsskrift hjemme i universitetsdebatten? Fikk det noen virkning? Hva var hans særegne bidrag? *Trond Berg Eriksen*

18.00-18.45: JAN HOLLJEN THON (UiA)

Wergeland mellom Schlegel og Steffens – havet og skreya

Henrik Wergelands eneste store utenlandstur gikk til England og Frankrike, «Frihetens Fødeland». Samtidig var han sterkt knyttet til tysk tidligromantikk. Den fantasirike F. Schlegel med tidsskriftet *Athenaeum* (1800) representerte synspunkter og ideer med stor appell til Wergeland («posien som en aldri avsluttet virksomhet» og hans mediebevissthet). Når Wergeland samtidig tilegner sitt hovedverk *Skabelsen, Mennesket og Messias* til «Digteren H. Steffens», forstår vi at det er store sprang i Wergelands diktning. Denne spenningen skal drøftes med utgangspunkt i diktet «Paa havet i storm». *Jahn Holljen Thon*

18.45-19.30: HELENE GRØNLIE (Senter for Ibsenstudier, UiO) **Wergeland som farsedikter**

Henrik Wergeland skrev i alt 15 farser. Farsene utgjør en betydelig del av Wergelands polemiske forfat-

terskap, men er jevnt over lite lest og kommentert til tross for at de tilbyr en innfallsport til en bredere europeisk teksttradisjon. Et påfallende trekk i så måte er Wergelands bruk av en romantisk-ironisk tekststrategi. I dette foredraget vil jeg belyse hvordan farsenes romantiske ironi både kan forstås som et innadvendt selvtematiserende og et utadrettet avslørende litterært grep. *Helene Grønlien*

LØRDAG, 27.9.2008

9.00-9.45: ANDERS M. ANDERSEN (UiS)

Åndeleg «høgt» og sansande «lågt» i Wergelands poesi og poetikk

Tidlegare forskning ser diktinga til Wergeland med utgangspunkt i det kosmologiske ungdomsdiktet *Skabelsen, Mennesket og Messias* som åndeleggjering av den jordiske kjærleiken i samsvar med romantisk poetikk og kjærleikstanken i romantikken. I andre verk og i dei lyriske dikta, særleg dei seinaste, finst poesi som kan venda på dette biletet og som gjer gjeldande ein poetikk som betre fell saman med poetikk og språkteori i vår tid. *Anders M. Andersen*

9.45-10.30: KARIN HOFF (Universitetet i Göttingen)

Henrik Steffens som kulturførmedlare – i Kiel

Henrik Steffens' uppehåll i Kiel är upptakten till hans omfattande studier både i mineralogi, filosofi och litteratur. Han är samtidigt student och docent under den tiden och han har en interkulturell bakgrund mellan Norge, Danmark och Tyskland. Denna mellanställning är förutsättningen för en kulturförmedlande position som han snart intar – och samtidigt möter han i Kiel den tyska «Frühromantik». Föredraget ska undersöka Steffens' kulturförmedlande position i samband med de tidiga romantiska impulser som han fick i Kiel. *Karin Hoff*

10.30-11.00: Kaffepause

11.00-11.45: ANNA SANDBERG RASMUSSEN (Københavns Universitet) **Steffens som formidler mellom dansk og tysk romantik omkring 1800**
Steffens er etter sit opphold i Jena, Freiberg og Dresden 1798-1802 den centrale budbringer af den tidlige tyske romantik i Danmark. Samtidig tilskrives det hans romantikformidling, at den danske romantik bliver mere harmonisøgende og moderat end den tyske. Foredraget vil undersøge denne tese ved at kaste lys over Steffens' mytologiske rolle i Adam Oehlenschlägers romantiske digtergennembrud med *Digte 1803* og analysere hans ni indledende filosofiske forelæsnings-ninger, der revolutionerer det åndelige danske klima med deres helhedssyn på naturvidenskab, historie, moral, filosofi og religion. *Anna Sandberg*

11.45-12.30: HEINRICH DETERING (Universitetet i Göttingen) **Wergelands poème en prose i europeisk perspektiv**
Wergeland var en av de første europeiske forfatterne som eksperimenterte med en sjangerblanding av lyrikk og prosa. Baudelaire proklamerte dette senere som en vesentlig uttrykksform for moderne diktning og kalte det for 'poème en prose'. I disse tekstene blir det kanskje aller tydeligst hvilken posisjon Wergelands poesi inntar i overgangen fra romantikken til det moderne: mellom Novalis og hans *Hymner til natten*, Andersens *Billedbog uden Billeder* og Baudelaire's *Le spleen der Paris*. *Heinrich Detering*

12.30-13.15: Lunsj

13.15-14.00: ANDREAS LOMBNÆS (UiA) **Skapelse, subjekt og historie – wergelandisk kortversjon**
Henrik Wergelands hovedverk, *Skabelsen, Mennesket og Messias* (1830), innledes med en ode «Til Digteren H. Steffens», som i voldsom fortetting presenterer verdensdiktets bakgrunn og hovedanliggender. Foredraget skisserer det poetiske resonnementets fremstilling av kunstnerisk skapelse, subjekt og historie innenfor en altomfattende evolusjon, en dikterisk visjon på alle punkter kompatibel – men ikke nødvendigvis sammenfallende – med Steffens' idealistiske filosofi. *Andreas Lombnæs*

14.00-14.45: ODD ARVID STORSVEEN (UiO) **Wergeland og Steffens – en revurdering**
Både Harald Beyer og Valborg Erichsen skrev for nesten 90 år siden små avhandlinger om forholdet mellom Wergeland og Steffens. På denne bakgrunn vil jeg prøve belyse spørsmålet ut fra en litt annen synsvinkel: Wergelands historiske utopisme. Var hans forestillinger om norsk historie og norsk nasjonalitet mer av et idealbilde enn påstander om det faktiske norske samfunnet? I så fall er det muligens sterkere likheter mellom Wergelands og Steffens' tenkning enn mange har trodd. *Odd Arvid Storsveen*

14.45-15.15: Kaffepause

15.15-16.00: JØRGEN MAGNUS SEJERSTED (UiB) **Skabelsen, Mennesket og Messias – romantisk idealistisk filosofi eller senpubertal erotomani?**
Forelesningen vil ta utgangspunkt i Wergelands hovedverk *Skabelsen, Mennesket og Messias* (1830). Resepsjonen har i en viss grad konsentert seg om å tydeliggjøre den Platon-inspirerte, idealistiske filosofien i dette ungdomsverket. Forelesningen vil antyde en lese måte som tar utgangspunkt i at verket er skrevet av en uhyre reseptiv kunstnersjel i begynnelsen av 20-årene med mer akutte, fysisk betingete anliggender enn idealistisk filosofi å reflektere over. Avslutningsvis vil forholdet til den modne Wergelands bearbeidelse *Mennesket* (1845) bli drøftet i enkelte punktnedslag. *Jørgen Magnus Sejersted*

16.00-16.45: HEMING GUJORD (UiS) **Den tyske Steffens-resepsjonen på 1930-tallet**
Henrik Steffens ble på 1930-tallet brukt i nazistenes propaganda for å stadfeste den kulturelle og rasemessige enheten mellom de «nordiske» folk og nasjoner. Forelesningen viser glimt av disse instrumenteringsforsøkene, med et sideblikk til hvordan Henrik Wergeland ble stilisert som en «fall-ellen» og Steffens' åndelige antagonist. Avslutningsvis reises spørsmålet hvorvidt det er mulig å skille skarpt mellom kulturforskning og ideologisk instrumentalisering (propaganda). Eller baserer dette skillet seg utelukkende på at den kvalifiserte historien til enhver tid blir skrevet fra seierherrens perspektiv? *Heming Gujord*

SØNDAG, 28.9.2008

9.00-9.45: BENEDIKT JAGER (UiS)

Reinault eller Reinhold. Interkulturelle modeller i Steffens' *Die vier Norweger*

Selv om tittelen indikerer at man som leser blir delaktig i skjebnen til fire nordmenn, er det andre ting som binder de fem novellene sammen. Det er først og fremst de historiske hendelsene under Napoleonskrigene, men også motsetningen mellom den katolske og den lutherske tro. Denne kan tolkes som et aspekt i den tysk-franske opposisjonen. Men mest karakteristisk for Steffens' tekstuelle verden er tilstedeværelsen av konstellasjoner som etableres mellom de uforsonlige partene. Og disse viser seg å være helt avgjørende som tekstgeneratorer.

Benedikt Jager

9.45-10.30: ALVHILD DVERGSDAL (UiB)

Wergeland og orientalismen

Det skal undersøkes om Wergeland klarte å holde seg unna orientalisme i sin diktning. Er det f.eks. en gjennomgående tendens hos ham at despoti og undertrykkelse knyttes til Orienten, som behøver europeisk kolonialisering for å riste av seg åkene? Wergeland leste *Tusen og en natt* i siste del av sitt forfatterskap. Finner vi noen signifikante endringer med henblikk på orientalisme i diktningen etter dette? – Ikke minst er det interessant å se på hvordan Wergeland skriver om jødene, – er det mulig å finne noen dobbelte budskap her med utgangspunkt i Saids analyser? Alvhild Dvergsdal

10.30-11.00: Kaffepause

11.00-11.45: PER ØHRGAARD (CBS, Københavns Universitet) «**Was er erlebte**» – **Steffens' selvbiografi som tidsbillede**

På sine gamle dage skrev Henrich Steffens en selvbiografi i ikke mindre end ti bind; den kom først på tysk, men oversattes hurtig til dansk. Foruden at redegøre for Steffens' eget liv beskriver den også den tid, han levede i, dvs. den franske revolution og dens virkninger, Napoleonskrigene, den begyndende tyske nationalrejsning og den nye – humboldtske – universitetsideologi. Steffens er en afklaret beretter, som heller ikke fortier sine skuffelser. Per Øhrgaard

11.45-12.30: HELGE HØIBRAATEN (NTNU)

Steffens og Kierkegaard

Foredraget vil gi en viss oversikt over Kierkegaards forhold til Steffens, med utgangspunkt i Kierkegaards klare avstandtagen i forhold til Steffens. Steffens faller for Kierkegaard inn under en romantisk og estetisk form for tenkning som ikke når frem til alvorets enten/eller. Nå var Steffens selv kritisk til sin venn Schleiermachers romantiske religionsfilosofi, og i sitt senere forfatterskap inne på temaer som kan minne om Kierkegaards. Men Kierkegaard er likevel kompromissløs i sin vurdering. Samtidig var Steffens forfatter av et skrift som *Caricaturen des Heiligsten* – en tittel så nær Kierkegaards forfatternerve at det kanskje kan lønne seg å se en gang til på forholdet. Helge Høibraaten

12.30-13.15: Lunsj

13.15-14.00: VIDAR L. HAANES (Menighetsfakultetet, Oslo) «**Romantikken, religionen og det folkelige**» – **Steffens, Grundtvig og Wergeland**

Henrik Steffens og hans fetter Grundtvig preges i en tidlig fase av en romantisk religiøsitet med et visst panteistisk drag. Henrik Wergeland ble tidlig sterkt inspirert av Steffens. Hvorfor endte Steffens og Grundtvig i historisk konservativ (luthersk) kristendom, mens Wergeland utviklet seg i retning av det dogmekritiske? Man kan videre spørre i hvilken grad det folkelige spiller inn hos disse tre.

Vidar L. Haanes

14.00-14.45: BJØRN KVALSVIK NICOLAYSEN (UiS) **Steffens organismetenkning som grunnlag for Wergelands essayistikk og kulturteori**

14.45-15.00: Oppsummering

ANDERS M. ANDERSEN, amanuensis i nordisk litteraturvitenskap ved Universitetet i Stavanger. Han har skrive om lyrikk, roman-teori, komedie og lokalitteratur.

HEINRICH DETERING, f. 1959, professor for nyere tysk litte-ratur og sammenlignende litteraturvitenskap ved Universitetet i Göttingen. Bl.a. medlem av Det tyske akademi for språk og litteratur og Det danske vitenskapsakademi. Gjesteprofesso-rater i USA (bl.a. Irvine), Danmark og Norge. Flere bokpubli-kasjoner om tysk, skandinavisk og amerikansk litteratur.

ALVHILD DVERGSDAL, f. 1963, professor i nordisk litteratur ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen. Skrev PhD-avhandling om Adam Oehlenschlägers tragediediktning ved Aarhus universitet i 1995. Har ellers publisert en studie i Wergelands forfatterskap og en rekke artikler om nordisk klassisisme, opplysning og romantikk.

HELENE GRØNLIEN, cand. philol., forskningsmedarbeider ved prosjektet Henrik Ibsens skrifter, Universitet i Oslo. Har skrevet hovedfagsavhandling om Henrik Wergelands farsediktning.

TROND BERG ERIKSEN, f. 1945, professor i idéhistorie ved Universitetet i Oslo. Har skrevet et tyvetalls bøker, blant annet om Aristoteles, Augustin, Dante, Machiavelli og Nietzsche. Virker som redaktør, oversetter, boksamler og foredragsholder.

HEMING GUJORD, f. 1968, dr.art. og førsteamanuensis i nor-disk litteratur ved Universitetet i Stavanger. Disputerte i 2005 på en avhandling om Olav Duuns *Juvikfolket*. Siste utgivelse er biografien *Olav Duun. Sjøtrønder. Forteller* (Aschehoug 2007).

VIDAR L. HAANES, f. 1961, professor i kirkehistorie og rektor ved Det teologiske Menighetsfakultet. Har publisert en rekke bøker og artikler om 1800-tallet, blant annet *Den romantiske visjon. Studier i europeisk og nordisk romantisk diktning og åndshistorie* (Oslo 2004).

HELGE HØIBRAATEN, førsteamanuensis i filosofi ved NTNU. Siden 2004 Henrik-Steffens-gjeste professor ved Humboldt-Universitetet, Berlin. Publikasjoner særlig om tysk filosofi, samfunnsteori og politisk teori (Jürgen Habermas, Niklas Luhmann, Hans Blumenberg, Carl Schmitt, Martin Heidegger.)

BENEDIKT JAGER, f. 1966, førsteamanuensis i tysk litteratur ved Universitetet i Stavanger. Diverse publikasjoner om skandinavisk og tysk litteratur. Er i gang med en undersøkelse om norsk litteratur i DDR.

ANDREAS G. LOMBNÆS, dr. philos., professor i nordisk litteraturvitenskap ved Universitetet i Agder. Doktoravhandling *Natur – subjekt – språk. Lesninger i Olaf Bulls forfatterskap* (publisert 1997). Har ellers skrevet en rekke artikler om nordisk litteratur, blant annet «På romantikkens kirkegård. Romantikk og modernisme hos Henrik Wergeland og Olaf Bull» (1994).

ANNA SANDBERG RASMUSSEN, PhD-kandidat fra Københavns Universitet. PhD-affhandling om den danskfødte Jens Baggesens (1764-1826) tyske forfatterskab. Diverse publikationer om Jens Baggesen og sen opplysningstid/roman-tik. Forskningsfelt: relasjonene mellom dansk og tysk litteratur omkring 1800.

JØRGEN MAGNUS SEJERSTED, f. 1967, førsteamanuensis i nordisk litteratur ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen. Har utgitt en rekke artikler om eldre og nyere norsk litteratur med hovedvekt på litteraturhistoriografi, lyrikk og barokklitteratur. Siste utgivelse: *Lyrikkhåndboken* (2007; sammen med Eirik Vassenden).

ODD ARVID STORSVEEN, f. 1952, dr.art. og førsteamanuensis i historie ved Universitetet i Oslo. Disputerte i 2004 på avhand-lingen *En bedre vår. Henrik Wergeland og norsk nasjonalitet*. Har arbeidet med ulike kultur- og ideologihistoriske spørsmål. Under utgivelse i 2008: «*Mig Selv*». *En biografi om Henrik Wergeland*.

JAHN HOLLJEN THON, dr.art. og førsteamanuensis i litteratur-vitenskap ved Universitetet i Agder. Har skrevet doktorav-handling om tidsskriftene *Heretica, Rondo og Profil* (2001). Medredaktør i *Edda* i fem år. Arbeider med moderne litteratur og 1600 og 1700-tallets tekst/bilde-konstruksjoner. Er leder for Wergelandselskapet og har redigert to bøker om Werge-lands forfatterskap.

PER ØHRGAARD, f. 1944, 1980-2007 professor i tysk litteratur ved Københavns Universitet, fra 2007 professor i tyske og europeiske studier ved Handelshøjskolen i København. Har skrevet om tysk litteratur i Goethetiden og nutiden, om tysk historie og samfund samt oversatt adskillige bøker fra tysk. På norsk foreligger monografien *Goethe. Et essay* (1999).

Steffens|Wergeland-konferanse

Stavanger 26.-28. september 2008 | Tou Scene (Lervigsveien 22 – inng. Kvitøysgt.)

FOR UTFYLLENDE INFO OG REGISTRERING:

www.uis.no/steffens2008

ARRANGØR: Universitetet i Stavanger (Uis)

MED STØTTE FRA: Fritt Ord, Stavanger kommune, Rogaland fylkeskommune